

ANDERS ÅSLUND:

Nyfeodalism eller liberalism

Trettioalet var kapitalismens kris; dagens kris är socialdemokratins, konstaterar D.Phil Anders Åslund. Vid sekelskiftet var socialdemokratins ofta en liberaliserande kraft, men nu fungerar den som byråkratins förlängda arm i riksdagen och utmärkes av idétorka. Makten koncentreras successivt hos det socialdemokratiska etablissemangen, dvs partitoppen, topparna av rörelsens organisationer och toppar i statsförvaltningen. Författaren kallar detta fenomen för nyfeodalism. Anders Åslund, som är fil dr i ekonomisk historia från Oxford, gör även jämförelser med förhållandena i Storbritannien.

Det råder samstämmighet om att vi lever i den värsta krisen sedan 1930-talet. Medan krisen på 1930-talet framstod som en ekonomisk kris som ledde till politisk kris, förefaller dagens kris främst politisk men med ekonomiska konsekvenser. Det stora inhemska hotet är inte ekonomiskt förfall utan demokratins nedgång. Om 1930-talets kris ofta betecknats kapitalismens kris, kan vi kalla dagens predikament socialdemokratins kris.

Ett dilemma för socialdemokratins är att den gett det goda den hade att ge, men därtill kommer allt fler tendenser till förfall. I början av seklet fanns det fortfarande många överklassprivilegier som behövde avlägsnas. Nu ser vi hur allt fler privilegier växer fram för korporativets ledande krafter. Fackföreningar var någonting vackert, när de kämpade för lika rättigheter. Fackföreningsledare borde förstå, att de inte kan göra anspråk på samma popularitet, när de kämpar för privilegier. Sådana har de skaffat sina organisationer i fråga om beskattning, förhandlingsrätt och inflytande på lagstiftning. För sin personliga del har de försäkrat sig om allehanda materiella extravaganser. Mångfalden av tjugiga kursgårdar symboliserar dagens läge. Där åt-njuter organisationsfolket kollektiv lyxkonsumtion på sina medlemmars och skattebetalares bekostnad, medan flertalet vanliga medlemmar inte har råd med sådan kräslig välfärd privat.

Långt värre än detta är emellertid när fackföreningarna söker begränsa andras frihet, exempelvis att förkovra sig med kurser på semestern. Ett mycket stort antal människor måste tillhöra en fackförening, för att inte diskrimineras på sin

arbetsplats framför allt vid befordran. Om man alls kan stå utanför en fackförening kostar detta avsevärt, pga att fackföreningarna sett till att icke-medlemmar inte längre har lika rättigheter. Kan man längre hävda, att det är "solidariskt" att betala avgift till fackföreningar, när dessa går till skyhöga löner till mediokra ombudsmän, som långsiktigt sänker sina medlemmars och befolkningens levnadsstandard genom oskäligen krav på produktionshämmande regleringar?

Likasa kunde man se välfärdsstaten som någonting vackert, när den avhjälpte misär eller rättvist fördelade god offentlig service. Nu ser vi emellertid hur vissa besuttna grupper ges särskilda förmåner. Barntillsyn är ett av de mest betydelsefulla exemplen på hur det nya privilegiesamhället byggs upp. I Stockholm kostar ett barn på daghem 95 000 kr per år enligt Stockholms stads kammarkontor, och enligt SCB finns det endast platser för 23 % av landets alla förskolebarn. För att få dessa privilegier måste man vara om sig och kring sig, och vem blir då förvånad över att de råkar tillfalla oproportionerligt många barn till välutbildade och offentligt anställda. De demonstrationer som emellanåt hålls i Stockholm – framför allt av akademiskt utbildade offentliganställda av 1968 års generation – kan därför jämföras med om ämbetsmannaadeln vid sekelskiftet hade demonstrerat för fler privilegier. Om demonstranterna i stället varit intresserade av att lösa flertalets problem med barntillsyn, borde de ha krävt privatisering av barnomsorgen och lika förmåner för alla former av barntillsyn.

Medan socialdemokratin i mångt och

mycket var en liberaliserande kraft vid sekelskiftet fungerar den nu som byråkratins förlängda arm i riksdagen. All kontroll av medborgarna tycks plötsligt ha blivit tillåten från oktober 1982. Kamp mot ekonomisk brottslighet är slagordet, men akademisk litteratur i ämnet indikerar att ett samhälle med så stor offentlig sektor och så mycket regleringar som Sverige borde ha en förskräckande svart sektor. Särskilda omständigheter, såsom folkstyrets tidigare stora legitimitet, förklarar att förfallet inte gått längre. När legitimiteten hos regleringar väl ifrågasatts av en folkmajoritet, finns det emellertid knappast ett enda exempel i världshistorien på att man lyckats utrota det lagliga förfallet enbart med polisiära metoder. Den viktigaste komponenten i en seriös kamp mot ekonomisk brottslighet måste vara en radikal minskning av den offentliga sektorn, vilken följs av skattesänkningar till sådana nivåer att beskattningen återigen uppfattas som legitim. Därefter kan polisiära metoder inom rättssamhällets ram bli verkningsfulla.

Ingvar Carlssons nyvakna tal om frihet förefaller substanslöst, vilket Anders Isaksson också tycker (Tiden nr 4/1983). Dels söker Carlsson skylta över de upprörande ingrepp i den individuella friheten som nu företas på löpande band, dels inser han att ropen på frihet från höger appellerar till breda folklager, och socialdemokraterna har alltid varit skickliga på att stjäla fjädrar från farliga motståndare. I detta fall går emellertid kraven på frihet tvärt emot de tunga socialdemokratiska intressegrupperna. Byråkratin och apparaten vill kontrollera och reglera, för att få största möjliga makt. Flera av rörel-

sens organisationer vill reglera någonting (exempelvis kultur och sprit). Flertalet förelseorganisationer slåss för offentliga medel och mot konkurrens, och Stig Malm vill ta över allting. Det är därför föga troligt att Ingvar Carlsson skall kunna ge sitt tal om frihet något reellt innehåll.

Socialdemokratins idétorika

Anders Isaksson har med befriande uppriktighet visat hur SAP saknar engagerande idéer för framtiden. Det förefaller signifikativt att före valet 1982 lanserade sig socialdemokraterna främst som välfärdsstatens försvarare och goda administratörer. De frågor som SAP ägnat störst uppmärksamhet efter valet har varit arbetslöshet, ekonomisk brottlighet och löntagarfonder. I ingendera fallet har partiet lyckats finna en relevant problemformulering, utan dess strävanden är snarast ägnade att på sikt förvärra krisen, oaktat vissa timliga framgångar.

Arbetsmarknadspolitik har länge varit socialdemokratins paradnummer, men vi ser nu att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna inte längre förmår skapa nya lönsamma jobb, utan i allt högre grad döljer arbetslöshet genom improduktiv sysselsättning som ofta kan jämföras med terapi. Den ekonomiska krisens rötter angrips inte utan dess symptom döljs, varvid problemets lösning skjuts upp. Tidigare stimulerade arbetsmarknadspolitiken strukturrationalisering, nu konserveras strukturen, och den hårda ekonomiska pressen på den privata sektorn har medfört att incitamenten att investera varit alltför små. Pehr Wissén har i Ekonomisk Debatt (nr 3/1983) visat att nä-

ringslivets kapitalstock inte längre räcker till för att sysselsätta den befintliga arbetsstyrkan.

Som Assar Lindbeck så väl förklarat (exempelvis i DN 1983-07-04) är löntagarfonderna inte på något vis relaterade till dagens ekonomiska eller politiska problem. De är ett socialistiskt dråpslag mot det samhälle som Karl Marx så komplimenterande kallade borgerligt, vilket annars brukar kallas fritt, demokratiskt och marknadsekonomiskt. Framför allt visar emellertid löntagarfonderna socialdemokraternas idétorika. De är vana att ha någon stor idé att bygga på. Hellre än att erkänna att de inte har någon, tragglar de med löntagarfonder under ett decennium och avser genomdriva dem, trots att fondanhängare konstant förlorat den intellektuella och politiska debatten. Beslutet om att införa löntagarfonderna är därför inte bara ett intellektuellt haveri för svensk socialdemokrati utan även ett moraliskt.

Det nya samhället

Vad är det egentligen för samhälle vi är på väg in i? Statsvetarna talar sedan länge om det korporativa samhället, där organisationerna tar över allt mer från de folkvalda institutionerna. Det är svårt att förstå, hur någon som kallar sig demokrat oberörd kan åse denna utveckling bort från den representativa demokratin.

Parallellt avvecklas rättssamhället successivt. Myndigheter lämnas i allt högre grad fria händer visavi de enskilda medborgarna. Medan lagar och regleringar blir mer omfattande, oklara, ofta retroaktiva och i strid med det allmänna rättsmedvetandet, görs rättstillämpning-

en mer relativ, och kontrollen av myndigheterna minskar. Överhettssamhället återupprättas. Sverige har inte någon vacker frihetlig tradition att falla tillbaks på. Dagens förbudsivrare skulle förhoppningsvis rodna, om de såg i vilket sällskap deras idéer historiskt sett hör hemma. Tänk bara på att ända till 1885 bestraffades "lösdriveri" dvs arbetslöshet, lagligen med tvångsarbete.

Det tredje och värsta steget vore om själva marknadsekonomin skulle falla genom löntagarfonder. Detta kan även ske gradvis genom att huvuddelen av den dominerande och mest expansiva delen av högt utvecklade ekonomier – tjänstesektorn – tillhör den offentliga sektorn. Ett synbart resultat av denna krypande socialisering har varit att Sverige hamnat på efterkälken i den internationellt snabbt växande tjänsteexporten. Ingen av dessa tendenser kan rimligen kallas annat än reaktionär. Historien är full av exempel på högkulturer som hamnat i en återvändsgränd. Marx själv talade om ett asiatiskt system, vilket kännetecknades av att statsmakten hade tillägnat sig kontroll över nära nog alla funktioner i samhället. Vi kan se hur exempelvis den tidiga högkulturen Iran inte lyckats ta sig ur systemet med total statskontroll under hundratals år trots rikedom och ett otal revolutioner.

Svensk nyfeodalism

Alla dessa tre tendenser leder till att makten koncentreras successivt i händerna på en enda maktelit, vilken i huvudsak kan beskrivas som det socialdemokratiska etablissemanget, dvs partitoppen, topparna av rörelsens organi-

sationer och toppen i statsförvaltningen. Även om korporativism är ett talande uttryck, föredrar jag en beteckning som klargör den reaktionära karaktären hos förändringarna: *Nyfeodalism*. Förmodligen var Sven Delblanc först om att sätta denna etikett på det socialdemokratiska svenska samhället i sin roman "Primavera" från 1973. Det är utmärkande för det svenska intellektuella klimatet, att en sådan term lanseras i skönlitteratur och inte i ett vetenskapligt sammanhang, och att främst romanförfattare skärskådat den byråkratiska mardröm vi tränger allt djupare in i.

Begreppet nyfeodalism fångar upp en rad intressanta krakteristika i vår samhällsutveckling. Det mest slående är den ökande maktkoncentrationen och att olika maktcentra inte längre representerar olika breda folkintressen utan föga mer än en del av byråkratin. Vi är tillbaks vid 1751 års tes om att ständerna inte kan fela, men makten har delegerats till en organisationselit.

Ett annat intressant drag är att personliga relationer med motsvarigheten till gångna tiders feodalherre spelar allt större roll vid utnämningar. För tjugo år sedan vore det rimligt att antaga att Sverige utvecklades mot en meritokrati. Nu ser vi att motsatsen gäller. Egalitistiska anspelningar används för att bespotta bildning och kompetens. Konsekvensen blir att Sverige gradvis kommer att styras och förvaltas av allt mer inkompetenta och inskränkta människor, som bara känner organisationernas värld. Förmodligen kommer den verkliga skrällen först när läkare som tagits in på universitetet utan erforderlig intellektuell kapacitet kommer ut på lasaretten.

Det är märkligt att humanistisk forskning mer eller mindre kunnat ödeläggas i Sverige, trots att vi tidigare haft ett stort antal framstående professorer. Hur mycket bättre hade inte 1970-talets politiska debatt varit, om vi alltjämt haft en Herbert Tingsten som vidmakthållit kravet på intellektuell klarhet. I Frankrike har det nu utbrutit en livlig debatt om bristen på framstående intellektuella, medan vi nästan stillatigande åser vår tomhet. Som Sven Fagerberg skrev i SvD 1982-08-20: "Barbarerna är redan här". Dessvärre tycks det nyfeodala styret bara mysa, ty vad är farligare för dess maktställning än bildning och en liberal intellektuell tradition? Det måste dock erkännas att Assar Lindbeck representerar denna tradition väl på det nationalekonomiska området, men en svala gör ingen sommar. Gunnar Myrdal skröder inte orden, när han beskriver den intellektuella nedgången i Sverige i sin bok "Hur styrs landet?". Även om talrika klagomål rests mot den antiintellektualism och byråkrati som förött våra universitet, tyder ingenting på tillstymmelse till förbättring. Intellektuellt är Sverige på väg tillbaka till medeltiden.

Ytterligare ett nyfeodalt drag är att arvs- och äganderätten kringskärs. Därigenom minskar folks ekonomiska och politiska självständighet och beroendet av samhället ökar. Det var när dessa rättigheter befästes som feodalismen tvingades bereda plats för den liberalare kapitalismen.

Men visst finns det många skillnader. Det jag beskrivit är den riktning i vilken vårt samhälle utvecklas, inte vår nuvarande situation. Till bilden hör givetvis en allt hårdare principiell opposition mot

den nämnda utvecklingen. Det är svårt att tänka sig en återgång till det fysiska våld som fanns i det feodala samhället, även om Anderz Harnings framtidsvision i romanen "Mogadondalen" verkar obehagligt sanningsnära. Levnadsstandarden är förvisso mycket högre, men välstånd kan också passivera människor. Har man statliga förmåner att förlora, är man mindre benägen att bjuda fast motstånd. Detta är en av förklaringarna till att polackerna kämpat så mycket mer mot kommunisterna än tjecker och östtyskar har gjort. Välståndet kan politiskt sett vara en farlig fallgrop, och om välståndet sedan försvinner kan det vara för sent att reagera.

Färdriktningen i vår samhällsutveckling kan sålunda sammanfattas med att vi går:

- 1 från demokrati mot korporativism och nyfeodalism,
- 2 från maktindelning till maktkoncentration,
- 3 från rättsstat till överhetsstyre,
- 4 från personlig integritet och frihet till statlig rätt,
- 5 från rättslig jämlikhet till privilegiesamhälle, och
- 6 från marknadsekonomi till administrerad ekonomi.

Socialdemokratiska invändningar

När helst jag diskuterar dylika idéer med en socialdemokrat, kommer han dragandes med arbetarrörelsen och folkrörelserna som demokratins yttersta utposter. Så har förvisso varit fallet i Sverige, men det är inte ett skäl för att detta alltid skall gälla. Dessa rörelser är nu en del av det socialdemokratiska maktcentret.

Deras val är ytterst indirekta, och deras kanslier agerar mycket självständigt från medlemmarna. De representerar i hög grad den offentliga sektorns egoistiska intressen. Vi kan jämföra med den katolska kyrkan för att få litet perspektiv. Den var ursprungligen en frihetlig folk-rörelse som attraherade diskriminerade – kvinnor och slavar. Denna attraktion avtog när kyrkan så småningom blev nära lierad med staten, men kyrkan förblev tryggt folkligt förankrad i länder som Polen och Irland, där kyrkan stod på folkets sida mot utländska herrar. Idag skrattar väl de flesta svenskar, om man presenterar kyrkan som en frihetlig folk-rörelse – och med rätta. Varför skulle de intaga en annan inställning till andra byråkratiserade folk-rörelser? Organisationer befrämjar demokratin så länge som de representerar fristående intressen och därigenom bidrar till maktbalansen i samhället. Dessvärre har Montesquieus maktbalanslära satts på undantag sedan 1809 års regeringsform avskaffats och riksdagens suveränitet har trätt i dess ställe, vilket under en socialdemokratisk regering betyder den offentliga sektorns hegemoni.

Det sista argumentet som hela vänstern ända till FPU reser är att högerens frihetsevangelium är egoistiskt. Men vad är det för altruism att låta sig kväsas under godtyckliga byråkratiska domslut? Tvärtom den som reser sig mot byråkratin ger andra råg i ryggen, samtidigt som byråkraterna tvingas till försiktighet och hänsynstagande. Solidarisk aktion nu måste gå ut på att minska byråkratins makt, ty denna makt hjälper inte utan plågar främst den vanliga människan och i all synnerhet den avvikande. Är det

solidariskt att stödja höga skatter, som bryter ned samhällsmoralen, sänker BNP och används för att kontrollera och reglera den enskilde medborgaren? För den som inte fått sitt perspektiv förvänt av socialistiskt sofisteri är svaret rätt uppenbart. Det kan inte vara rimligt att prioritera gagnlöst lidande. Politiker som anför högerens egoism som argument rekommenderas att spåka sig själva och inte andra.

Socialister är ofta passionerat intresserade av jämlikhet. Enligt en allmän men tvivelaktig uppfattning är det den progressiva inkomstbeskattningen som jämnat ut inkomsterna. Min egen övertygelse är i stället att det är marknadskrafterna som jämnat ut inkomsterna. Socialdemokraterna har visligen sett till att utbilda tillräckligt många av varje yrkeskategori, så att ingen yrkesgrupp längre åtnjuter monopolränta. I detta värv har de handlat helt liberalt. Anders Isaksson håller med i mitt resonemang: "arbetsmarknadens fördelning är betydligt jämnare än den som åstadkoms på den politiska marknaden." Det är dags för jämlikhetssträvare att bli anhängare av en måttligt reglerad marknadsekonomi. Om statsmakterna söker överskrida den jämlikhet som marknaden möjliggör, blir emellertid resultatet svarta inkomster och därmed sammanhängande ökade inkomstskillnader, vilket vi kan se idag. Vidare torde minskad ekonomisk stabilitet tvinga fram ökade inkomstskillnader.

Brittiska lärdomar

Med sin brittiska sjuka har Storbritannien varit vår föregångare. Där har fackföreningarna tagit över kontrollen över

arbetarpartiet och sticker inte under stol med att de söker obstruera ekonomin, vilket gör att folkflertalet dragit slutsatsen att fackföreningarna sänker sina medlemmars levnadsstandard. Fackföreningar, statliga interventioner, monopol mm har förhindrat strukturförändringar och företagsinitiativ. Sedan länge har det stått klart att den offentliga sektorn usurperar privilegier, vilka den producerande sektorn får finansiera utan rimligt utbyte. Alla dessa tendenser återfinns mindre väl utvecklade i Sverige. När Storbritannien nu genomgått två mycket ideologiska parlamentsval, finns det skäl att undersöka vilka lärdomar vi kan dra härur för Sveriges räkning. Min syn på dagens Storbritannien överensstämmer med den bla Janerik Larsson redovisat i sin bok "Ett annat England".

En första observation är att det konservativa partiet förvandlats från ett aristokratiskt privilegieparti till ett liberalt parti med brett folkligt stöd och främst medelklassförankring. Denna politiska förvandling torde redan ha skett mer genomgripande i Norden.

För det andra har keynesianismens politiska misslyckande slagit sönder grunden för arbetarrörelsen, ty keynesianismen var basen för reformism, dvs långsam socialisering av samhället. Keynesianismen var den enda allmänt accepterade motiveringen för en stor roll för den offentliga sektorn och långtgående statliga interventioner. Dessa framstår därför som oförsvarbara för många och allt fler kräver deras reduktion. Få socialdemokrater är så intellektuellt flexibla att de förmår absorbera denna nya kunskap.

I Storbritannien har sålunda ett social-

demokratiskt parti (SDP) uppstått, vilket är närmast reaktionärt, då dess mål är det sena 1950-talets samförståndspolitik av Hugh Gaitskell's märke. Dessa medelvägens drömmare har inte märkt att keynesianismen dött utan strävar i all snällhet bakåt mot en svunnen tid. Å andra sidan har SDP anammat många liberala teser såsom kraftfull lagstiftning mot vissa av fackföreningarnas privilegier och SDP är oberoende av traditionella intressegrupper. På grund av socialdemokratins ideologiska skymning kan SDP mycket väl bli ett ickeynesianskt liberalt vänsterparti som blir Storbritanniens andra stora parti, på motsvarande sätt som välfärdsstatens och keynesianismens genombrott ledde till att arbetarpartiet gick förbi liberalerna.

Det gamla arbetarpartiet har under fackbossarnas ledning gett sig ut på en vänstersocialistisk ökenvandring med nationalisering, protektionism, chauvinistisk isolationism och ensidig nedrustning. (Insulariteten breder ut sig inom Västeuropas extremvänster. Hur skulle den annars lyckas blunda för socialismens fatala landvinningar i Östeuropa?) Den vänster som dominerat arbetarpartiets programarbete väljer socialism framför allt, obekymrad om att den därmed avlägsnar sig från demokrati och raderar ut skiljelinjen mellan socialdemokrati och kommunism. Kontinentens socialistpartier förfasar sig över det brittiska arbetarpartiets förfall, men denna utveckling synes naturlig efter keynesianismens försvinnande.

Att Storbritannien först hamnat i denna situation, trots att dess offentliga sektor är långt mindre än den svenska är inte så konstigt. Den brittiska offentliga

sektorn har fungerat betydligt sämre än vår och har intervenerat mer skadligt. Liknande tendenser uppträder i en rad europeiska socialdemokratiska partier och bringade tom Helmut Schmidt på fall. Det vore förvånande om den svenska socialdemokratin skulle kunna undgå motsvarande slitningar, oaktat att dess traditionella sammanhållning är extremt stark. Vi kan ju redan se åsiktsmotsättningarna.

En tredje iakttagelse är att Thatcher's i huvudsak liberala politik framstår som det enda realistiska alternativet. (Det är mindre viktigt att torys andel av rösterna sjönk något, ty konservativa väljare hade mycket litet incitament att rösta, då Thatcher's seger var självklar. De andra partiernas sympatisörer visste att deras partier kämpade för livet och var därför ytterst motiverade att rösta.) Vi ser motsvarande tendens i hela Europa, med undantag för Sydeuropa där socialisterna vinner framsteg pga att det gamla privilegiesamhället ännu ej avvecklats. Ideologiskt sett utgör inte Frankrike något undantag, ty efter valen 1981 har socialisterna varit som bortsopade från den intellektuella debatten, vilken tagits över av konservativa och liberala debattörer. Den tidigare nationellt inriktade gaullisten Jacques Chirac utropade i våras att förr var vänstern internationalistisk, nu är det högern. Den nybildade högerinternationalen kan ses som ett tecken på detta. En befriande högervind blåser över Europa. Tom i Polen kunde tidskriften "Paris-Match" efter en vetenskapligt gjord opinionsundersökning i maj-juni 1983 konstatera, att av 600 tillfrågade endast 18% skulle stödja ett eventuellt socialistparti i fria val (och 3% kommunist-

partiet), medan 37% skulle stödja ett kristdemokratiskt parti och 29% ett liberalt parti.

En fjärde slutsats grundas på opinionsundersökningar: Thatcher's ställning var svagast i juli-september 1981, när hon tvingades vika mest för de "blöta" socialkonservativa godsägarna i regeringen. Väljarna har stött henne som ett alternativ, och det största hotet mot hennes ställning var och är, att hon inte lyckas göra tillräckligt mycket för att liberalisera samhället. På motsvarande sätt uppstod Mogens Glistrups framstegsparti efter att en borgerlig dansk regering hade bedrivit den mest socialdemokratiska politik Danmark upplevt. I Sverige föll den borgerliga majoriteten efter att de borgerliga varken kunnat erbjuda en stabil regering eller ett tillräckligt icke-socialistiskt regeringsprogram. Däremot uppstod inget missnöjesparti till höger, eftersom moderata samlingspartiet övertygade väljarna om att det insisterade på en alternativ politik, inte minst genom att lämna två regeringar. Läxan är att ett klart liberalt regeringsalternativ måste presenteras före nästa val. Mittenpartierna förfaller lyckligtvis ha förstått att väljarmajoriteten önskar ett verkligt alternativ.

För det femte har Thatcher genom sitt omval bevisat att demokratin fungerar. Är situationen tillräckligt svår röstar folk på den som lägger sig vinn om att tala sanning och lösa de långsiktiga problemen snarare än att ge så många otroliga vallöften och kortsiktiga förmåner som möjligt. Hennes seger var en seger för hederligheten och ansvarskänslan. I Sverige kunde socialdemokraterna tvärt om vinna 1982 med amsagor till vallöf-

ten, men detta kan stå dem dyrt vid nästa val.

Slutligen kan vi i det längst krisdrabbade västlandet Storbritannien se att det vi nu upplever är inte kapitalismens kris utan arbetarrörelsens kris. Henri Lepage har sammanfattat budskapet i sin boktitel "I morgon kapitalism". En väsentlig skillnad mellan Sverige och Storbritannien är, att arbetarrörelsen i Storbritannien inte varit tillräckligt stark för att hota demokratin och det verkar vara möjligt att avbryta dess skadeverkningar inom ekonomin. Som löntagarfonderna visar, är det dessvärre inte säkert att så är fallet i Sverige.

Slutsatser

Det förefaller mycket troligt att en kombination av nyliberalism och nykonserveratism kommer att vinna den ideologiska kampen i västvärlden mot gammal socialdemokrati och extrema vänsteridéer, men det är förvisso inte klart hur det skall gå för Sverige. Den framlidne amerikanske framtidsforskaren Hermann Kahn gav redan för några år sedan upp hoppet om att ett land med så stark offentlig sektor som Sverige skulle kunna disciplinera denna och undvika total socialisering, då alltför många redan var beroende av den offentliga sektorn. Själv tror jag att detta är att underskatta demokratins kraft och folks beredskap att verka för det gemensamma goda på lång sikt. Detta förutsätter emellertid, att Sveriges läge klagörs liksom alternativet, att alla informeras, och att demokratiska beslut fortfarande är möjliga när folkmajoriteten övertygats om orsakerna till vår kris.

Att regeringen driver igenom löntagarfonderna så hastigt medför att den kritiska tidpunkten ligger nära i tiden. Den lyckade devalveringen torde förvärta det strategiska läget. Därigenom kan många moderata socialdemokrater bevara sin tro på myten, att skickliga socialdemokratiska administratörer kan kontrollera den offentliga sektorn. Å andra sidan kommer säkert det forcerade införandet av löntagarfonderna att radera denna myt. Jag tillhör inte dem som tror att fonderna kommer att accepteras när de väl införts. Detta var fallet med reformer som inte ingrep i folks liv – exempelvis investeringsbanken – medan MBL, Åmanlagarna och utbildningsreformerna blivit allmänt bespottade först efter att de genomförts. Löntagarfonderna kommer att ha alltför stark och negativ inverkan för att kunna negligeras.

Avsikten med denna artikel är inte att teckna ett klart alternativ av den väg vi bör gå. Samhällsvetare av alla slag befinner sig i en värld där inga patentlösningar finns att tillgå. Tiden för universalteorier à la Marx eller Keynes är troligen förbi, och vi torde alla gagnas av att inte fastna i dylika förenklade tänkesätt igen. Vi får gå tillbaks till grundläggande liberala principer som fundamentala mänskliga fri- och rättigheter inklusive äganderätt, rättssamhälle, måttligt reglerad marknadsekonomi och en pluralistisk politisk demokrati med maktindelning. Denna ram är givetvis mycket vid, men det otäcka är att den inte räcker till för SAP. För oss som vill fortsätta att bygga på en pluralistisk demokrati återstår ett mödosamt arbete där empiri snarare än ideologi torde bli rättesnöret. Jag tror att de riktlinjer som Staffan Burenstam Linder

och Arne Björhn presenterat i Svensk Tidskrift anger den väg vi bör vandra. Vi har möjligheter att bygga ett mer välmående och mer pluralistiskt Sverige än vi någonsin upplevt. Nu kan vi angripa svåra problem som alienation, genom att stimulera människor att samverka självständigt i små grupper. Individer bör samarbeta för att lösa sina problem, i stället för att anmodas att inkalla anonyma byråkrater i tjänsten.

Då vi befinner oss i en brytningstid, är ideologisering och konfrontation naturliga inslag. Förr eller senare kan vi emellertid förvänta oss att ett nytt politiskt samförstånd uppstår då en ny överideologi vunnit. I så fall torde det baseras på insikten att det är nödvändigt att beskära

och kontrollera den offentliga sektorn för att öka frihet, rättfärdighet, jämlikhet (i liberal och ej socialistisk mening) och ekonomisk välmåga. Det bästa för Sverige och socialdemokratin vore, om SAP insåge detta, liksom Assar Lindbeck, Gunnar Myrdal, Anders Isaksson mfl intelligenta och pragmatiska socialdemokrater synbarligen gjort. Trots vissa liberala tongångar i regeringens förkunselse verkar en sådan helomvändning bort från socialism osannolik, pga de starka institutionella intressen inom den socialdemokratiska maktapparaten som kräver socialism för att tillfredsställa sin makthunger. Ett tungt ansvar vilar därför på de borgerliga partierna tills SAP svängt eller övervunnits.